

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Невід'ємною складовою забезпечення ефективної бюджетної діяльності є науково обґрунтована система управління місцевими бюджетами України. Становлення розвиненої і стабільно функціонуючої системи регіонального бюджетування передбачає розробку інструментарію формування, розподілу та використання місцевих бюджетів.

Необхідність стратегічного бачення пріоритетів та завдань регіонів держави, розв'язання економічних і соціальних проблем на міждержавному рівні, формування вертикалі системи управління місцевими бюджетами, вирішення завдань соціальної бюджетної політики з урахуванням можливостей економіки, підтримка збалансованості доходів і видатків та ін. потребують проведення наукових досліджень, які покликані стати підґрунтям прийняття ефективних управлінських рішень у галузі місцевого бюджетування.

Потреба у підвищенні наукового рівня місцевого бюджетування вимагає перетворення статистики на активний інструмент ефективного управління місцевими бюджетами. Необхідна адаптація набутого досвіду в галузі розвитку прикладної статистики для виконання специфічних завдань бюджетного менеджменту.

Проблемам дослідження бюджетних відносин присвячені праці вітчизняних та зарубіжних учених: В. Пинзеника, О. Азріліяна, С. Булгакової, Л. Василенко, О. Василика, Віллема де Вріса, В. Гейця, Я. Литвиненка, М. Назарова, В. Опаріна, В. Полозенка, Л. Сафонові, В. Федосова, В. Хижняк, С. Юрія та інших.

Вагомий внесок в удосконалення статистичного вивчення соціально-економічних процесів, зокрема бюджетної діяльності, зробили вчені у галузі статистики: О. Осауленко, О. Васечко, С. Герасименко, А. Головач, А. Єріна, І. Лук'яненко, О. Мазуренко, І. Манцуров, Ю. Остапчук, І. Попов, Ю. Цал-Цалко та інші.

Враховуючи напрацювання зарубіжних і українських економістів, слід наголосити, що питання статистичного забезпечення управління місцевими бюджетами України залишаються недостатньо дослідженими. Відсутність комплексних статистичних розробок стосовно збалансованості надходжень до місцевих бюджетів, їх розподілу за галузями, а також використання цих грошових коштів, пропорційності бюджетних показників, що оцінюють стан і перспективи розвитку регіонального бюджетування, оцінювання ефективності формування доходів та використання видатків місцевих бюджетів зумовили вибір теми даної дисертаційної роботи, її логіку викладу та структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з планом наукових досліджень кафедри статистики ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана" у процесі розробки комплексної теми "Методологія статистичного дослідження економічного розвитку та конкурентоспроможності країни в умовах трансформаційної економіки" (№ ДР 0106U004339).

Обґрунтовано теоретичні засади інформаційно-аналітичного забезпечення державного бюджетного менеджменту, методичні положення щодо статистичного дослідження механізму місцевого бюджетування як системи взаємопов'язаних процесів формування доходів та використання видатків, напрями вдосконалення управління місцевими бюджетами за результатами статистичного аналізу.

Мета і завдання дослідження. Метою наукового дослідження є розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій, побудова моделей регіонального розподілу областей за значеннями взаємопов'язаних показників місцевого бюджетування для забезпечення ефективного формування доходів і використання видатків у системі бюджетного менеджменту.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- на законодавчій та нормативній основі, а також положень наукової літератури, з урахуванням вітчизняного й зарубіжного досвіду обґрунтувати методологічні засади інформаційно-аналітичного забезпечення управління місцевими бюджетами;
- розробити концептуальну схему статистичного інформаційно-аналітичного забезпечення управління місцевими бюджетами України;
- удосконалити систему статистичних зведень і групувань місцевого бюджетування та адаптувати її до діючої в Україні системи бюджетного менеджменту;
- з урахуванням вимог бюджетного менеджменту вдосконалити систему статистичних показників, що дасть змогу охарактеризувати бюджетні процеси та на її основі встановити відповідні причинно-наслідкові зв'язки бюджетних відносин на регіональному рівні;
- розробити систему балансових моделей регіонального розподілу місцевих бюджетів, що дасть змогу визначати області-донори та області-реципієнти бюджетних коштів;
- адаптувати методику аналізу пропорційності розподілу для статистичного оцінювання ефективності бюджетного менеджменту на регіональному рівні та на основі відповідних розрахунків виокремити області, які користуються бюджетними дотаціями за рахунок ВДВ інших областей, та області, які надають дотації іншим областям;
- розробити методичне забезпечення аналізу ефективності функціонування діючої системи формування доходів і використання видатків місцевих бюджетів;
- здійснити статистичну оцінку ефективності структурної політики стосовно формування доходів і використання видатків місцевих бюджетів;
- за результатами статистичного аналізу сформулювати системні висновки і розробити рекомендації, реалізація яких сприятиме підвищенню рівня збалансованості бюджетної регіональної політики держави.

Об'єкт дослідження — місцеві бюджети України.

Предметом дослідження є механізм формування доходів та використання видатків місцевих бюджетів України.

Методи дослідження. У дисертації використано як загальнонаукові, так і спеціальні статистичні методи, а саме: статистичне зведення і групування, систематизація, узагальнення, порівняльний аналіз, балансовий аналіз бюджетного менеджменту, аналіз пропорційності розвитку місцевих бюджетів, аналіз ефективності місцевих бюджетів, статистичний аналіз ефективності відповідної структурної політики.

Інформаційною базою дослідження є чинні закони України та нормативні акти, а саме: Закон України “Про Державний бюджет України”, звітність Державного казначейства України, офіційні матеріали Державного комітету статистики України та ін. Також було використано інформаційні джерела державних органів влади, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблем бюджетування на регіональному рівні.

Наукова новизна одержаних результатів. Відповідно до мети і завдань проведеного дослідження в дисертації здобувачем розроблено нові науково обґрунтовані підходи:

вперше:

- обґрунтовано методологічні засади статистичного інформаційно-аналітичного забезпечення управління місцевими бюджетами;
- розроблено і використано у процесі статистичного аналізу систему балансових моделей регіонального розподілу доходів та видатків місцевих бюджетів, що дало змогу визначати області-донори та області-реципієнти бюджетних коштів;

удосконалено:

- систему показників, що комплексно характеризують бюджетні процеси на регіональному рівні та за допомогою яких проаналізовано причинно-наслідкові зв'язки бюджетних відносин;
- методичні підходи до статистичного дослідження механізму формування доходів і використання видатків;

дістали подальшого розвитку:

- методика аналізу пропорційності розподілу, яку використано для статистичного оцінювання ефективності місцевого бюджетування;
- напрями вдосконалення управління місцевими бюджетами, реалізація яких сприятиме підвищенню ефективності бюджетної регіональної політики.

Практичне значення одержаних результатів статистичного аналізу полягає в розробці пропозицій щодо удосконалення бюджетної політики для забезпечення розвитку і зміцнення економіки у регіонах України.

Рекомендації та пропозиції дисертаційного дослідження застосовуються у діяльності Київської міської державної адміністрації (довідка № 1025 від 30 травня 2007 р.), Черкаської міської ради (довідка № 07-3636/75-10 від 11 липня 2007 р.), Державного казначейства України (довідка № 171 від 3 серпня 2007 р.) та Державного комітету статистики України (довідка № 4738 від 14 серпня 2007 р.).

Матеріали і результати дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана” (довідка від 12 листопада 2007 р.).

Особистий внесок здобувача полягає в одноосібно виконаному дослідженні, в якому викладено авторський підхід до розв’язання важливого наукового завдання – впровадження системи статистичного забезпечення управління місцевими бюджетами України.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовано на наукових та науково-практичних конференціях: Міжвузівській науково-практичній конференції аспірантів і студентів “Проблеми развития финансовой системы Украины и Крыма” (березень, 2004, м. Сімферополь), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів та шляхи їх подолання” (березень, 2004, м. Чернівці), Науково-практичній конференції “Актуальні питання розвитку ринку фінансових послуг” (жовтень, 2004, м. Київ), II Міжнародній науковій конференції “Regionalna polityka spolecznogospodarcza-determinanty i dylematy rozwoju” (березень, 2005, м. Кельче, Польща), Міжнародній науково-практичній конференції “Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю” (жовтень, 2005, м. Черкаси), Міжнародній науковій конференції “Актуальні проблеми регіонального розвитку в контексті європейської інтеграції” (жовтень, 2005, м. Львів), Науково-практичній конференції з нагоди Дня працівників статистики “Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи” (грудень, 2005, м. Київ), Міжнародній науково-практичній конференції “Wykształcenie I nauka bez granic” (грудень, 2005, м. Прага, Чехія), Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених “Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (лютий, 2006, м. Тернопіль), Міжнародній науково-практичній конференції “Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю” (квітень, 2007, м. Черкаси), Міжнародній науково-практичній конференції “Інноваційні проблеми автоматизації управління бізнесом” (квітень, 2007, м. Житомир), Міжнародній науково-практичній конференції “Новітні тенденції і стратегії розвитку міжнародної торгівлі: фінансово-економічний та правовий аспекти” (травень, 2007, м. Київ), VIII Всеукраїнській науковій студентській конференції (листопад, 2007, м. Київ).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані у 26 наукових працях, серед яких 10 у наукових фахових виданнях (4,1 друк. арк.), 16 в інших виданнях (22,25 друк. арк.). Загальний обсяг публікацій – 26,35 друк. арк., з яких особисто здобувачеві належить 18,55 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 160 сторінок друкованого тексту. Робота містить 78 таблиць на 56 сторінках, 36 рисунків на 31 сторінці, 5 додатків. Список використаних джерел налічує 152 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету і визначено завдання дослідження, його об'єкт і предмет, наукову новизну, практичне значення та апробацію одержаних результатів.

Розділ 1 “Теоретичні засади статистичного вивчення місцевих бюджетів України” присвячено теоретичним аспектам формування статистичного інформаційно-аналітичного забезпечення управління місцевими бюджетами України.

Для досягнення поставленої мети розроблено концептуальну схему статистичного інформаційно-аналітичного забезпечення управління місцевими бюджетами України (рис. 1).

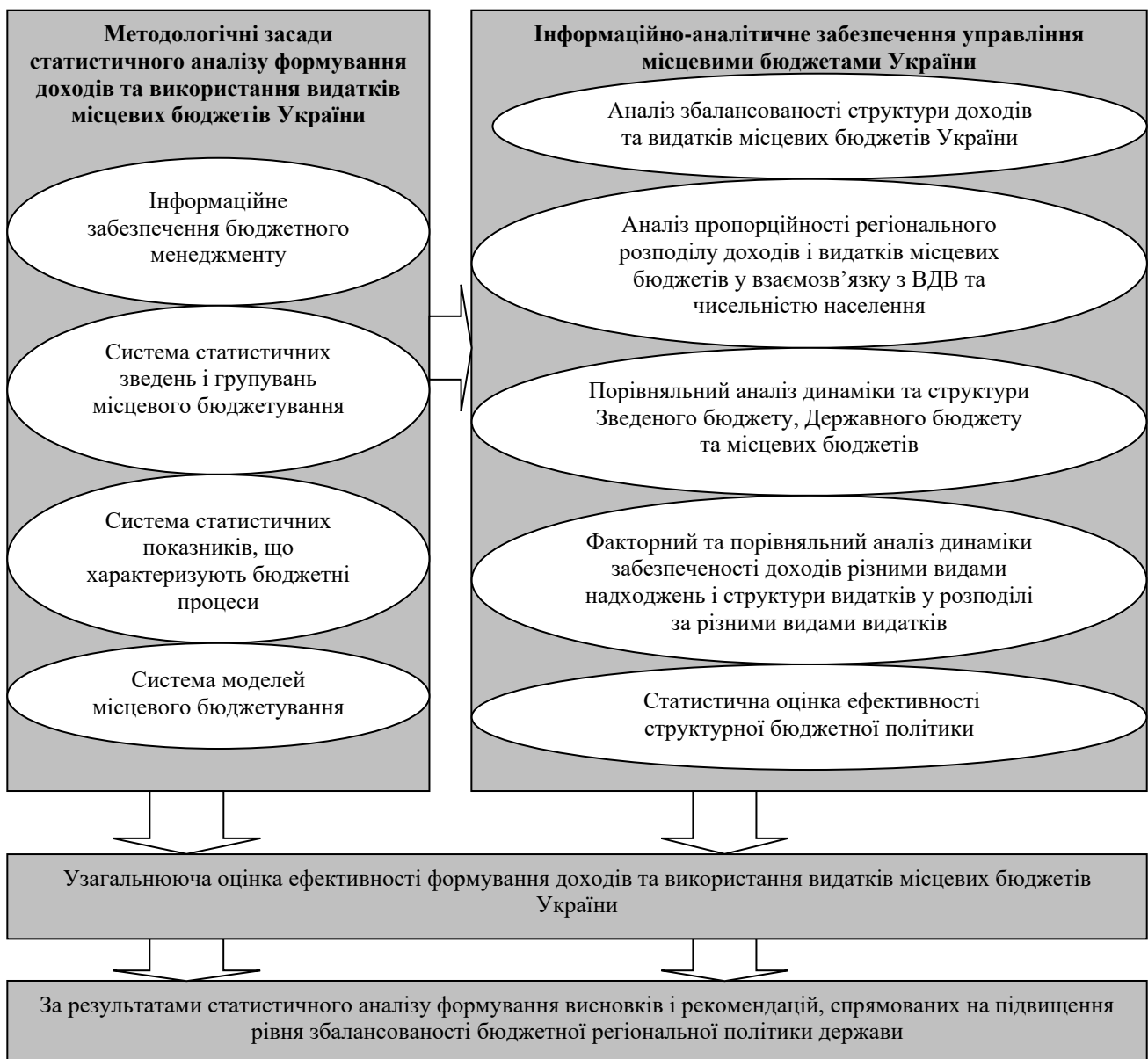

Рис. 1. Концептуальна схема статистичного інформаційно-аналітичного забезпечення управління місцевими бюджетами України

Чинна система формування доходів місцевих бюджетів стає на заваді забезпеченню відповідальності регіональної та місцевої влади перед населенням щодо розв'язання соціальних завдань. Законодавчі акти, програми та інші нормативні документи, які визначають обсяги видатків Державного і місцевих бюджетів, здебільшого приймаються без належного урахування можливостей економіки. Недостатньо високий рівень обґрунтованості місцевого бюджетування, спричинений відсутністю в Україні стратегічного бачення пріоритетів та завдань регіонального розвитку держави, пояснюється відносно незначним рівнем наукових розробок у сфері статистичного забезпечення управління місцевими бюджетами.

Сформульовано методологічні основи інформаційного забезпечення управління місцевими бюджетами, висвітлено концептуальні принципи побудови цієї системи (оптимізація процесу руху грошових коштів по бюджетній системі країни, збалансованість доходів і видатків, обґрунтованість бюджетної політики). З метою підвищення аналітичного рівня регіонального бюджетного менеджменту запропоновано розробити та реалізувати програму вибіркового обстеження платників податків на обласному рівні, що дозволить глибше вивчати особливості процесу сплати податкових платежів для поповнення дохідної частини місцевих бюджетів.

З метою систематизації обробки бюджетних даних розроблено відповідну систему статистичних зведень і групувань. У складі системи місцевого бюджетування виділено взаємопов'язані групування за показниками рівня доходів і видатків.

Розроблено та використано в процесі статистичного аналізу місцевих бюджетів відповідне методичне забезпечення, що включає систему статистичних показників місцевого бюджетування, яка дає змогу дослідити бюджетний процес і встановити глибинні причинно-наслідкові зв'язки. Ця система містить показники, що характеризують:

- 1) рівень забезпеченості доходів місцевих бюджетів різними видами надходжень (податкові надходження, неподаткові надходження тощо);
- 2) рівень використання видатків місцевих бюджетів за різними напрямками (поточні видатки, капітальні видатки) (рис. 2).

Рис. 2. Система статистичних показників аналізу місцевого бюджетування

Сформульовано принципи формування системи моделей аналізу бюджетного менеджменту, яка статистично оцінює рівень збалансованості місцевих бюджетів, пропорційність регіонального розподілу доходів і видатків, ефективність формування доходів та використання видатків місцевих бюджетів.

Ця система являє собою основу реалізації принципів статистичного підходу до вдосконалення системи управління місцевими бюджетами.

У розділі 2 “Статистичний аналіз збалансованості і пропорційності місцевих бюджетів України” подано систему моделей місцевого бюджетування, яка використовується в процесі дослідження.

Для аналізу балансових зв’язків розроблено систему моделей, яку показано на рис. 3.

Рис. 3. Система моделей взаємозв'язків доходів місцевих бюджетів і показників макроекономічного розвитку регіонів

За результатами аналізу визначено області-донори (які передають частину своїх доходів для використання в інших областях) та області-реципієнти (витрати яких певною мірою формуються за рахунок доходів інших областей). Доведено, що в областях-донорах за рахунок податкових надходжень формується набагато більша частка дохідної частини місцевих бюджетів, ніж в областях-реципієнтах.

Так, у Дніпропетровській та Донецькій областях, які є типовими областями-донорами, відповідно 56,1 % та 53,0 % дохідної частини місцевих бюджетів сформовано за рахунок власних податкових надходжень. В областях-реципієнтах — Тернопільській і Чернівецькій — ця частка становить відповідно 24,0 % та 25,1 %. В областях-донорах порівняно з областями-реципієнтами набагато більша частка дохідної частини місцевих бюджетів формується за рахунок неподаткових надходжень, іншого операційного доходу та прибутків від продажу основних засобів на регіональні доходи. Натомість трансферти мають більший вплив на формування дохідної частини місцевих бюджетів в областях-реципієнтах (Тернопільська область – 70,4 %, Волинська область – 67,5 %), ніж в областях-

донорах (місто Київ – 27,6%, Дніпропетровська область – 34,7%). У середньому по Україні здебільшого спостерігається вплив податкових надходжень – 40,2 % та трансфертів – 48,4 % на формування доходів місцевих бюджетів, ніж неподаткових надходжень – 6,0 %, іншого операційного доходу – 1,9 % та прибутків від продажу основних засобів – 3,5 %.

За результатами статистичного аналізу виявлено певні відмінності у використанні видатків областями-донорами та областями-реципієнтами. Так, зокрема, доведено, що області-донори більше видатків спрямовують на розвиток економіки (Крим – 13,3 %, Дніпропетровська область – 9,1 %), ніж області-реципієнти (Київська область – 5,8 %, Волинська область – 6,3 %, Сумська область – 6,3 %). Натомість області-реципієнти більшу частку видатків спрямовують на реалізацію соціальних програм (Волинська область – 85,7 %, Рівненська область – 84,7 %), ніж області-донори (Донецька область – 64,8 %). У середньому в Україні більшість видатків спрямовуються на реалізацію соціальних програм (74,1 %), у той час як на реалізацію економічних програм витрачається лише 8,0 %. Інші операційні видатки становлять 17,9 %.

Визначено залежність доходів і видатків місцевих бюджетів від рівня економічного розвитку регіонів, який характеризується обсягом ВДВ на одну особу та чисельністю населення.

Дана статистична оцінка залежності між валовою доданою вартістю в розрахунку на одну особу та показником забезпеченості доходів податковими надходженнями (коефіцієнт детермінації – $R^2 = 0,733$), а також між валовою доданою вартістю в розрахунку на одну особу та часткою субсидій, субвенцій та поточних трансфертів у загальному обсязі видатків ($R^2 = 0,630$). Доведено, що у першому випадку має місце прямий зв'язок, у другому – зворотний.

Здійснено аналіз пропорційності регіонального розподілу за такими напрямками (рис. 4).

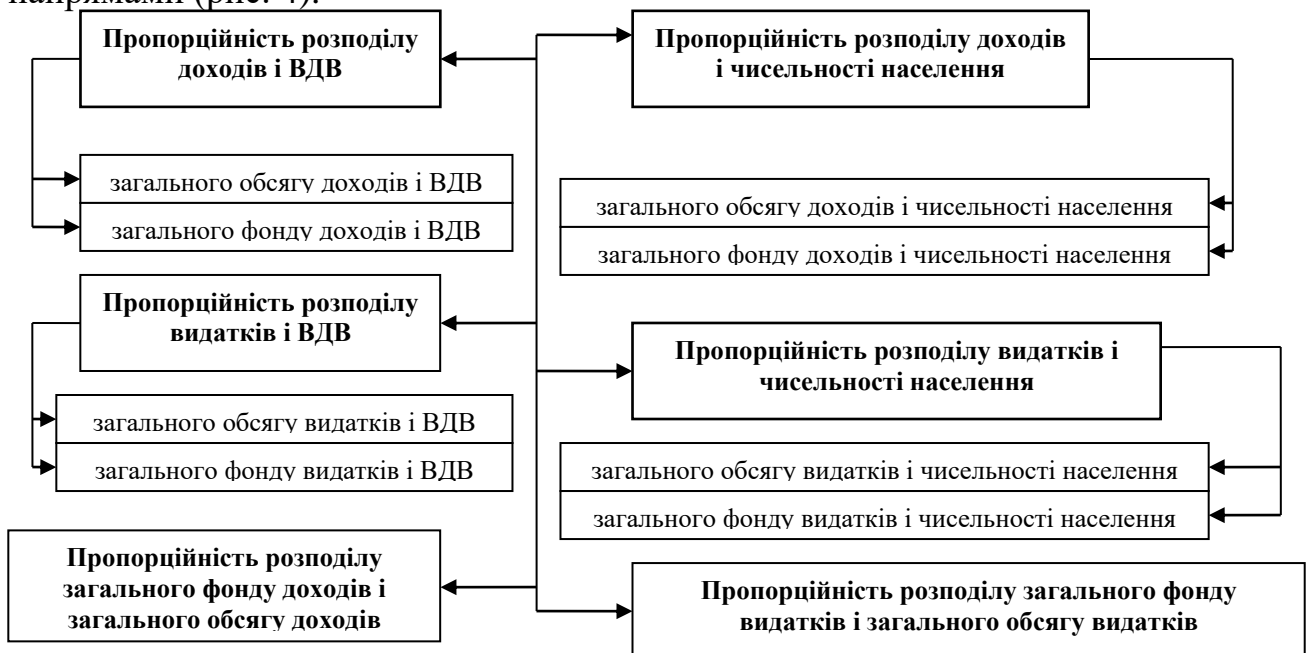

Рис. 4. Напрями аналізу пропорційності регіонального розподілу доходів, видатків місцевих бюджетів, валової доданої вартості та чисельності населення

На основі проведеного аналізу виділено області, які використовують дотації за рахунок ВДВ інших областей, та області, що надають дотації іншим областям. Ранжування областей України за значеннями коефіцієнта локалізації загального обсягу доходів місцевих бюджетів та валової доданої вартості наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Ранжування областей України за значеннями коефіцієнта локалізації загального обсягу доходів місцевих бюджетів та валової доданої вартості*

Значення коефіцієнта локалізації	Області
К _{лок} > 1	Чернівецька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Кіровоградська, місто Севастополь, Рівненська, Херсонська, Вінницька, Івано-Франківська, Київська, Чернігівська, Львівська, Сумська
К _{лок} = 1	Запорізька, Луганська, Миколаївська, Харківська
К _{лок} < 1	Дніпропетровська, Донецька, АР Крим, місто Київ, Одеська, Полтавська

* Розраховано за даними Звітності Державного казначейства України.

Оцінка нерівномірності розподілу за показниками загального фонду доходів (видатків) місцевих бюджетів та валової доданої вартості свідчить про наявність певного рівня концентрації (К_{конц.} = 12,9 п.п. для доходів та К_{конц.} = 12,2 п.п. для видатків). Водночас коефіцієнт концентрації, розрахований за характеристиками розподілу загального фонду доходів (видатків) місцевих бюджетів та загального обсягу доходів (видатків) місцевих бюджетів, вказує на незначний рівень концентрації (К_{конц.} = 2,1 п.п. та відповідно 3,2 п.п.). Це свідчить про суттєву залежність регіонального розподілу доходів і видатків місцевих бюджетів від рівня економічного розвитку та результатів господарської діяльності областей України.

Побудовано відповідні криві Лоренца.

У розділі 3 “Аналіз ефективності формування доходів та використання видатків місцевих бюджетів України” оцінено рівні забезпеченості доходів окремими джерелами надходжень, проаналізовано структуру видатків за різними напрямками. На основі системи моделей (рис. 5) здійснено статистичну оцінку ефективності структурної бюджетної політики як на регіональному, так і на національному рівнях.

Рис. 5. Система моделей аналізу ефективності бюджетних відносин

На основі запропонованої моделі здійснено порівняльний аналіз стану, структури та динаміки обсягів доходів та видатків Державного бюджету України, місцевих бюджетів та Зведеного бюджету України за 2002-2005 рр. Відповідні коефіцієнти еластичності показали, що у разі зростання доходів Зведеного бюджету на 1,0 %, доходи Державного бюджету збільшилися на 1,2 %, а місцевих бюджетів лише на 0,5 %. У разі зростання видатків Зведеного бюджету на 1,0 %, видатки Державного бюджету зростали на 1,1 %, а місцевих бюджетів лише на 0,8 %. Отже, доходи та видатки місцевих бюджетів зростають повільніше, ніж доходи та видатки Державного бюджету (рис. 6).

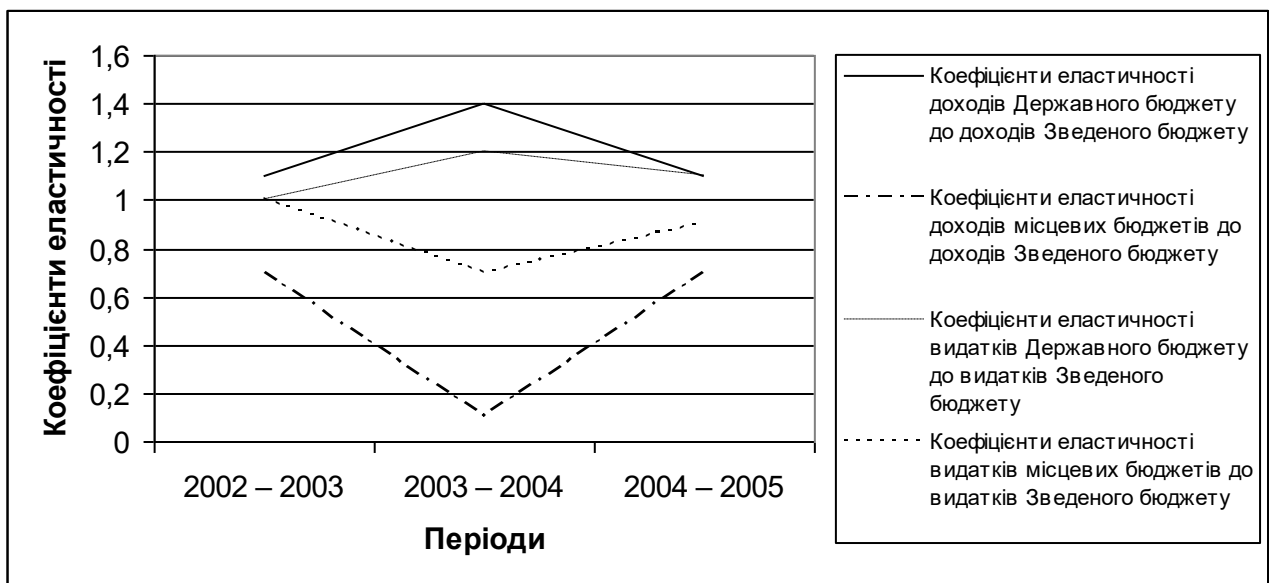

Рис. 6. Коефіцієнти еластичності дохідної і видаткової частини бюджетної системи України у 2002-2005 роках

Розглянуто динаміку забезпеченості доходів різними видами податкових надходжень (табл. 2) та динаміку структури видатків у розподілі за різними видами видатків.

Таблиця 2

Роль податкових надходжень у формуванні доходів місцевих бюджетів*

№з/ п	Назва показника	Показники, %					
		2000	2001	2002	2003	2004	2005
1	Забезпеченість доходів податковими надходженнями	50,5	46,0	50,3	49,6	41,8	40,2
2	Забезпеченість доходів податками на доходи, податками на прибуток, податками на збільшення ринкової вартості	36,5	33,9	36,9	36,4	29,1	28,4
3	Забезпеченість доходів податками на власність	2,3	1,7	1,8	1,6	1,5	1,4
4	Забезпеченість доходів зборами за спеціальне використання природних ресурсів	6,3	5,1	5,6	5,5	5,4	4,7
5	Забезпеченість доходів внутрішніми податками на товари та послуги	2,4	1,8	2,1	1,8	2,0	2,0
6	Забезпеченість доходів іншими податками	3,1	3,4	4,0	4,3	3,9	3,6

* Розраховано за даними: Регіони України: Стат. зб. Держкомстату України / За ред. О.Г.Осауленка. – К., 2005. – Ч.1. - 509 с.

Доведено, що простежується тенденція до зростання значення показника забезпеченості доходів місцевих бюджетів трансфертами (з 38,8 % у 2000 р. до 48,4 % у 2005 р.) та значення частки капітальних видатків місцевих бюджетів в їх загальному обсязі (з 9,5 % у 2000 р. до 16,4 % у 2005 р.). Водночас має місце зниження рівня забезпеченості доходів місцевих бюджетів податковими надходженнями (з 50,5 % у 2000 р. до 40,2 % у 2005 р.) та частки поточних видатків місцевих бюджетів в їх загальному обсязі (з 90,0 % у 2000 р. до 83,6 % у 2005 р.).

Здійснено факторний аналіз динаміки забезпеченості доходів місцевих бюджетів податковими надходженнями. При цьому доведено, що частка податкових надходжень у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів знизилася з 50,5 % у 2000 р. до 40,2 % у 2005 р., або на 10,3 п.п., у тому числі за рахунок динаміки обсягу податкових надходжень зросла на 20,1 п.п., а за рахунок динаміки обсягу доходів знизилася на 30,4 п.п.

Також проведено факторний аналіз динаміки структури видатків місцевих бюджетів у розподілі за субсидіями, субвенціями, поточними трансфертами. При цьому доведено, що частка субсидій, субвенцій, поточних трансфертів у

загальному обсязі видатків місцевих бюджетів знизилася з 41,5 % у 2000 р. до 26,8 % у 2005 р., або на 14,7 п.п., у тому числі за рахунок динаміки обсягу субсидій, субвенцій, поточних трансфертів збільшилася на 10,4 п.п., а за рахунок динаміки обсягу видатків знизилася на 25,1 п.п.

За результатами статистичного аналізу доведено, що у Зведеному бюджеті збільшується частка доходів Державного бюджету (з 68,6 % у 2002 р. до 77,4 % у 2005 р.) при відповідному зменшенні частки доходів місцевих бюджетів (з 31,4 % у 2002 р. до 22,6 % у 2005 р.). Це свідчить про те, що більшість доходів, отриманих державою, спрямовується до Державного бюджету України (рис. 7а). Слід зазначити, що у Зведеному бюджеті також збільшується частка видатків Державного бюджету (з 58,9 % у 2002 р. до 63,3 % у 2005 р.) за умови зменшення частки видатків місцевих бюджетів (з 41,1 % у 2002 р. до 36,7 % у 2005 р.). Доведено, що більшість видатків припадає на Державний бюджет України (рис. 7б).

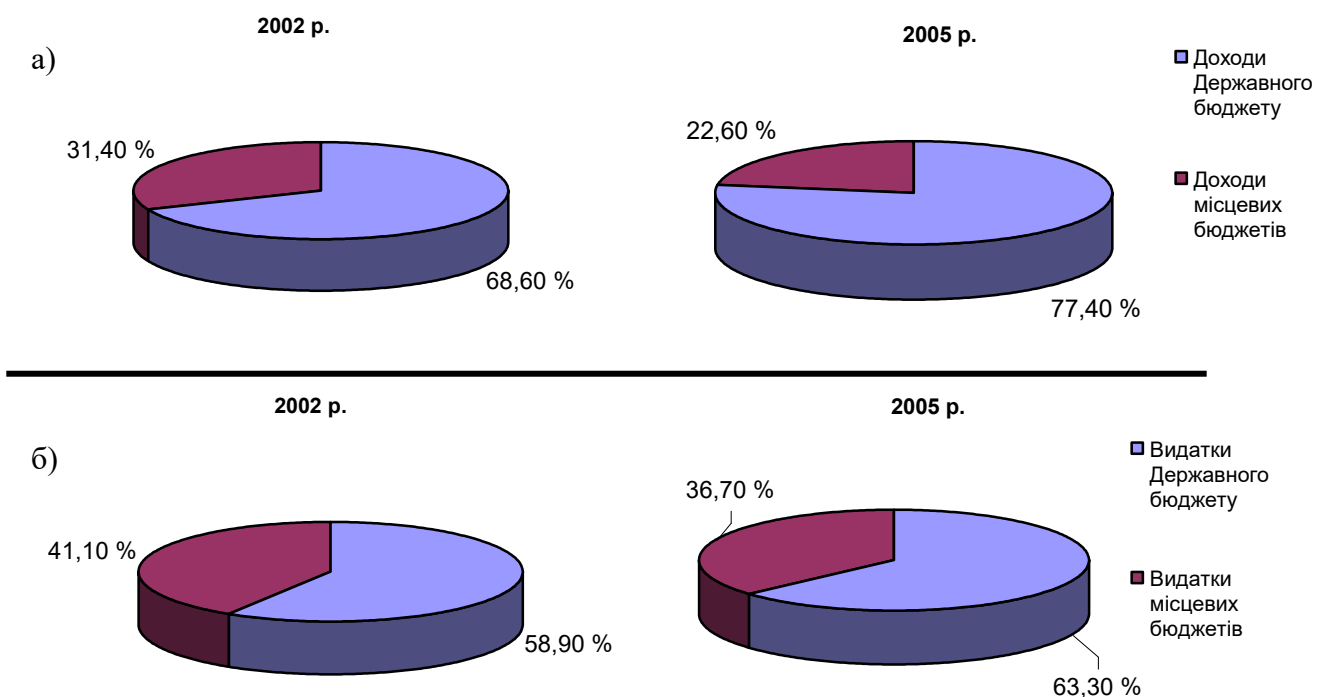

Рис. 7. Співвідношення доходів і видатків Державного бюджету України та місцевих бюджетів за 2002 та 2005 роки

Визначено, що розподіл доходів місцевих бюджетів України у 2005 р. відхиляється від розподілу доходів Державного бюджету України 2005 р. у середньому на 15,5 п.п., а розподіл видатків місцевих бюджетів України у 2005 р. відхиляється від розподілу видатків Державного бюджету України 2005 р. у середньому на 35,5 п.п.

Також проаналізовано ефективність структурної політики місцевого бюджетування на основі індексного методу, що дає змогу порівнювати, характеризувати співвідношення бюджетних процесів у динаміці. Так, середнє значення показника забезпеченості доходів податковими надходженнями за період

2000-2005 рр. у середньому по Україні знизилося на 21,6 %, або на 1,1 п.п., у тому числі за рахунок зміни значення показника по окремих областях зменшилося на 11,1 %, або на 0,5 п.п., та за рахунок зміни розподілу областей за обсягом доходів стало менше на 11,8 %, або на 0,6 п.п. Середнє значення показника структури видатків у розподілі за субсидіями, субвенціями, поточними трансфертами у середньому по Україні зменшилось на 34,1 %, або на 1,4 п.п., у тому числі за рахунок зміни значення показника по окремих областях зменшилось на 32,5 %, або на 1,3 п.п., та за рахунок зміни розподілу областей за обсягом видатків зменшилось на 2,4 %, або на 0,1 п.п.

Результати проведеного дослідження підтверджують доцільність і необхідність використання статистичних методів і моделей для аналізу системи місцевого бюджетування і є підґрунтям у ході розробки і прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності формування доходів і використання видатків місцевих бюджетів України.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нові методичні підходи до вирішення наукового завдання, що полягає в розробці та впровадженні системи статистичного інформаційно-аналітичного забезпечення управління місцевими бюджетами України.

Проведене дослідження дає змогу дійти таких висновків:

1. Необхідність підвищення ефективності бюджетного менеджменту в умовах ускладнення взаємозв'язків та структури місцевого бюджетування потребує розробки принципово нових підходів у дослідженні механізму формування доходів і використання видатків місцевих бюджетів, що, в свою чергу, обумовлює нагальну потребу в удосконаленні методології статистичного аналізу бюджетного процесу на регіональному рівні.

2. Розроблено концептуальну схему статистичного інформаційно-аналітичного забезпечення управління місцевими бюджетами, яка передбачає удосконалення методологічних засад статистичного аналізу формування доходів та використання видатків місцевих бюджетів України, які є базою для аналітичного забезпечення управління місцевими бюджетами; узагальнюючу оцінку ефективності формування доходів та використання видатків місцевих бюджетів; сформульовано висновки і розроблено рекомендації, спрямовані на підвищення рівня збалансованості бюджетної регіональної політики держави.

3. З урахуванням специфіки наявної статистичної інформації та з метою підвищення аналітичного рівня забезпечення прийняття управлінських рішень розроблено відповідну систему статистичних зведень і групувань. У складі системи місцевого бюджетування виокремлено взаємопов'язані статистичні групування за показниками рівня доходів і видатків.

4. Враховуючи вимоги бюджетного менеджменту, розроблено систему статистичних показників, що дають змогу охарактеризувати і досліджувати бюджетні процеси, встановлювати відповідні причинно-наслідкові зв'язки бюджетних відносин. Запропонована система включає показники, що характеризують рівень забезпеченості доходів місцевих бюджетів різними видами надходжень і структуру використання видатків місцевих бюджетів за різними напрямками.

5. На основі запропонованої системи показників та розробленої системи моделей проведено комплексний статистичний аналіз, за результатами якого визначено області-донори (які передають частину своїх доходів для використання в інших областях) та області-реципієнти (витрати яких певною мірою формуються за рахунок доходів інших областей), а також виокремлено області, що користуються дотаціями за рахунок ВДВ, виробленої в інших областях, та області, що перераховують певну частину виробленої на їх території ВДВ до Держбюджету України для подальшого перерозподілу між областями-реципієнтами.

6. Розроблено методичне забезпечення аналізу ефективності формування доходів і використання видатків місцевих бюджетів України, яке є основою формування і використання системи моделей аналізу ефективності бюджетних відносин; здійснено порівняльний аналіз динаміки показників Державного та місцевих бюджетів України, факторний аналіз динаміки забезпеченості доходів податковими надходженнями та структури видатків у розподілі за субсидіями, субвенціями, поточними трансфертами. За результатами проведеного аналізу зроблено статистичне оцінювання ефективності структурної політики щодо формування доходів і використання видатків місцевих бюджетів, що дозволить порівнювати бюджетні процеси у динаміці.

7. Системні висновки і рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні, дозволили здобувачеві розробити напрями вдосконалення управління місцевими бюджетами, реалізація яких сприятиме, на думку автора, підвищенню ефективності бюджетної регіональної політики.

Результати впровадження запропонованих рекомендацій у практику діяльності Київської міської державної адміністрації, Черкаської міської ради, Державного казначейства України та Державного комітету статистики України дають підстави стверджувати, що їхнє застосування сприятиме підвищенню рівня збалансованості бюджетної регіональної політики держави.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Хижняк В.О., Захожай К.В. Шляхи реалізації економічного потенціалу України // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. Вип. 10 (29) / Наук. ред. І.К. Бондар. – К., 2003. – С. 3-6 (0,4 друк. арк., з них особисто автору належить 0,3 друк. арк., визначено шляхи економічного розвитку України).

2. Захожай В.Б., Литвиненко Р.Я., Захожай К.В. Бюджетна система України та напрямки удосконалення її розбудови // Вчені записки. Серія “Економіка”. Зб. наук. праць. – Острог: Вид-во “Національний університет “Острозька Академія”, 2005. – Ч.1. – С. 50-57 (0,35 друк. арк., з них особисто автору належить 0,25 друк. арк., розроблено методологію прогнозу Державного бюджету України).

3. Манцуров І.Г., Головач Н.А., Захожай К.В. Система моделей факторного аналізу динаміки показників видатків місцевих бюджетів України // Проблеми статистики: Зб. наук. праць. – К.: Держкомстат України, 2006 – 2007. – Вип. 8. – С. 220-225 (0,5 друк. арк., з них особисто автору належить 0,4 друк. арк., удосконалено систему показників бюджетного менеджменту).

4. Захожай К.В. Система показників статистичного забезпечення бюджетного менеджменту // Економіка та підприємництво: Зб. наук. праць молодих учених та аспірантів / Відп. ред. С.І. Дем’яненко. – К.: КНЕУ, 2007. – Вип. 18. – С.298-307 (0,45 друк. арк.).

5. Захожай К.В. Статистичний аналіз структури бюджетної системи України // Агросвіт. — 2007. — №17. — С.29-32 (0,35 друк. арк.).

6. Захожай К.В. Статистичне спостереження в системі менеджменту місцевих бюджетів України // Статистика України. — 2007. — №2. — С.30-34 (0,3 друк. арк.).

7. Захожай К.В. Аналіз міжрегіональних пропорцій видаткової частини місцевих бюджетів за регіонами України // Інвестиції: практика та досвід. — 2007. — №9. — С. 29-32 (0,35 друк. арк.).

8. Захожай К.В. Методологічні засади інформаційного забезпечення місцевих бюджетів // Економіка та держава. — 2007. — № 4. — С. 40-42 (0,3 друк. арк.).

9. Манцуров І.Г., Головач А.В., Захожай К.В. Регіональний аналіз пропорційності розподілу доходів місцевих бюджетів України // Вчені записки: Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2007. – Вип. 9. – С. 172-180 (0,6 друк. арк., з них особисто автору належить 0,5 друк. арк., запропоновано шляхи забезпечення сталого бюджетного розвитку, розраховано коефіцієнти локалізації).

10. Манцуров І.Г., Головач А.В., Захожай К.В. Регіональний аналіз пропорційності розподілу видатків місцевих бюджетів України // Вісник соціально-економічних досліджень: Зб. наук. праць. – Одеса: Одеський державний економічний університет, 2007. – Вип. 25. – С. 224-228 (0,5 друк. арк., з них особисто автору належить 0,4 друк. арк., сформульовано конкретні завдання, які можна вирішити на основі розрахунку аналізу пропорційності доходів місцевих бюджетів і валової доданої вартості).

В інших виданнях:

11. Захожай В.Б., Литвиненко Я.В., Захожай К.В., Литвиненко Р.Я. Система оподаткування та податкова політика: Навч. посіб. / За заг. ред.

В.Б.Захожая та Я.В. Литвиненка. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 471 с. (19,5 друк. арк., з них особисто автору належить 12,5 друк. арк., розглянуто податкову систему та її економічний зміст, охарактеризовано окремі види податкових платежів).

12. Захожай К.В. Аналіз динаміки доходної частини бюджетної системи України за 2002–2005 роки з використанням коефіцієнта еластичності // Персонал. – 2007. – № 7. – С. 19-21 (0,3 друк. арк.).

13. Захожай К.В. Аналіз міжрегіональних пропорцій доходної частини місцевих бюджетів за регіонами України // Персонал. — 2007. – № 5. – С. 21-23 (0,35 друк. арк.).

14. Захожай К.В. Усовершенствование и развитие системы поступлений в государственный бюджет // Проблемы развития финансовой системы Украины и Крыма: Сб. тр. межвузов. науч.-практ. конф. асп. и студ. – Симферополь: Центр Стабилизации, 2004. – С. 111-112 (0,1 друк. арк.).

15. Захожай К.В. Удосконалення аналізу системи надходжень до державного бюджету // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів та шляхи їх подолання”, м. Чернівці, 23-24 березня, 2004 р. – Чернівці, 2004. – С. 285-287 (0,1 друк. арк.).

16. Головач А.В., Захожай В.Б., Головач Н.А., Захожай К.В. Статистика в системі управління ринком фінансових послуг // Актуальні питання розвитку ринку фінансових послуг: Наук.-практ. конф. – К.: МАУП, 2004. – С. 23-28 (0,3 друк. арк., з них особисто автору належить 0,2 друк. арк., розкрито систему статистичного забезпечення управління).

17. Литвиненко Я., Захожай К. Tax analysis and directions of its improvement in the modern condition of Ukraine economy development // Wyzsza Szkola Zarzadzania Gospodarka Regionalna i Turystyka w Kielcach. II Miedzynarodowa Konferencja Naukowa pt.: “Regionalna polityka spolecznogospodarcza – determinanty i dylematy rozwoju”. – Kielce, 2005. – С. 229-236 (0,35 друк. арк., з них особисто автору належить 0,25 друк. арк., проаналізовано податкову систему України).

18. Манцуров І.Г., Захожай К.В. Рекомендації щодо розробки дистанційних курсів у середовищі інформаційної системи дистанційного навчання WEB СТ // Materialy II Miedzynarodowej naukowe – praktycznej konferencji “Wyksztalzenie I nauka bez granic – 2005”. Tom 30. Pedagogiczne nauki. – Przemysl: Sp. Z o. o. “Nauka i studia” – 2005. – С. 3-6 (0,1 друк. арк., з них особисто автору належить 0,05 друк. арк., розкриті передумови створення системи дистанційного навчання WEB СТ).

19. Захожай К.В. Статистичне забезпечення управління механізмом видаткової частини Державного бюджету України // Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи: Зб. текстів доповідей на III Наук.-практ. конф. з нагоди Дня працівників статистики. – К., 2005. – С. 271-274 (0,15 друк. арк.).

20. Захожай В.Б., Литвиненко Р.Я., Захожай К.В. Суть та механізм управління статистичним забезпеченням програми “Податкова система” //

Актуальні проблеми регіонального розвитку в контексті європейської інтеграції: Зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. наук. конф. – Львів, 2005. – № 18, ч.2. – С. 114-118 (0,2 друк. арк., з них особисто автору належить 0,15 друк. арк., розглянуто складові програми “Податкова система”).

21. Захожай В.Б., Литвиненко Р.Я., Захожай К.В. Шляхи удосконалення податкової статистики в Україні // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю: Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., Черкаси, 5-7 жовтня 2005 р. / Відповід. ред. В.М. Яценко. – Черкаси: ЧДТУ, 2005. – С. 54-57 (0,15 друк. арк., з них особисто автору належить 0,1 друк. арк., визначено завдання податкової статистики).

22. Захожай К.В. Бюджет у соціально-економічному розвитку держави // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: Зб. тез укладено за матеріалами III Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, яка відбулася у Тернопільському державному економічному університеті 23-24 лютого 2006 р. – С. 117-118 (0,1 друк. арк.).

23. Захожай К.В. Життєвий цикл процесу оподаткування в системі місцевого бюджетування // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., Черкаси, 11-13 квітня 2007 р. / Відп. ред. В.М. Яценко. – Черкаси: ЧДТУ, 2007. – С. 48-49 (0,1 друк. арк.).

24. Захожай К.В. Програмне забезпечення автоматизованих систем місцевого бюджетування // Інноваційні проблеми автоматизації управління бізнесом: Матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (20-21 квітня 2007 року). – Житомир: Інститут підприємництва та сучасних технологій, 2007. – С. 225-227 (0,15 друк. арк.).

25. Захожай К.В. Статистичне зведення та групування в системі бюджетного менеджменту // Новітні тенденції і стратегії розвитку міжнародної торгівлі: фінансово – економічний та правовий аспекти: Зб. матеріалів X Міжнар. наук.-практ. конф., 30 травня 2007 р. – К.: УАЗТ, 2007. – С. 127-128 (0,1 друк. арк.).

26. Захожай К.В. Система підтримки прийняття управлінських рішень державної регіональної політики місцевого бюджетування // Проблеми впровадження інформаційних систем і технологій в економіці та бізнесі: Зб. матеріалів VIII Всеукр. наук. студ. конф., 26-28 листопада 2007 р. – К.: КНЕУ, 2007. – С. 14-18 (0,2 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Захожай К.В. Статистичне забезпечення управління місцевими бюджетами України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.10 – Статистика. – ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, Київ, 2008.

У дисертаційній роботі визначено методологічні засади статистичного забезпечення системи місцевого бюджетування. Розроблено концептуальну схему статистичного інформаційно-аналітичного забезпечення управління місцевими бюджетами.

Сформульовано засади системи інформаційного забезпечення місцевих бюджетів, розроблено шляхи її вдосконалення. Розроблено систему статистичних зведень і групувань регіонального бюджетування.

З урахуванням вимог бюджетного менеджменту розроблено систему статистичних показників, що дає змогу розглядати бюджетні процеси як об'єкт статистичного дослідження. Побудовано та застосовано систему балансових моделей регіонального розподілу місцевих бюджетів, адаптовано методику пропорційності регіонального розподілу для аналізу доходів і видатків місцевих бюджетів.

Розроблено методичне забезпечення аналізу ефективності формування доходів та використання видатків місцевих бюджетів України, охарактеризовано рівень їх розвитку й організації, здійснено статистичну оцінку ефективності структурної політики щодо формування доходів і використання видатків місцевих бюджетів.

На цій основі встановлено причинно-наслідкові зв'язки відносин і закономірностей, що є передумовою розробки та підтримки управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності місцевого бюджетування.

Ключові слова: місцеві бюджети, статистичне забезпечення управління, бюджетний менеджмент, концептуальна схема, доходи, видатки, бюджетна політика, збалансованість, пропорційність, ефективність.

АННОТАЦІЯ

Захожай К.В. Статистическое обеспечение управления местными бюджетами Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.10 – Статистика. – ГВУЗ “Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана”, Киев, 2008.

В диссертационной работе определены методологические основы статистического обеспечения системы местного бюджетирования.

Разработанная концептуальная схема статистического информационно-аналитического обеспечения управления местными бюджетами предусматривает совершенствование методологических основ статистического анализа формирования доходов и использования расходов местных бюджетов Украины; осуществление обобщенной оценки эффективности формирования доходов и использования расходов местных бюджетов; разработку выводов и рекомендаций, направленных на повышение уровня сбалансированности бюджетной региональной политики страны.

Сформулированы основы построения системы статистического информационно-аналитического обеспечения местных бюджетов, намечены пути ее совершенствования.

Разработана система статистических сводок и группирования регионального бюджетирования и классификация видов бюджетной деятельности. Это является базой для проведения статистического анализа эффективности использования бюджетных денежных средств на макро- и микроуровнях.

С учетом требований бюджетного менеджмента разработана система статистических показателей, которые позволяют рассматривать бюджетные процессы как объект статистического исследования, что в свою очередь формирует бюджетные связи и закономерности.

Разработана система балансовых моделей регионального распределения доходов и расходов местных бюджетов. Так, коэффициенты α отражают роль отдельных составляющих доходов и расходов в формировании их общего объема; коэффициенты β характеризуют распределение доходов и расходов между регионами Украины. На основе проведенного анализа определены области-доноры (передающие часть своих доходов для использования в других областях) и области-реципиенты (расходы которых формируются за счет доходов других областей).

Проанализировано динамику составляющих местных бюджетов – их общего и специального фондов. Доказано, что удельный вес специальных фондов в общем объеме доходов и расходов является основным индикатором использования и обслуживания местных бюджетов Украины.

Определена зависимость между региональным распределением доходов и расходов местных бюджетов и уровнем экономического развития регионов, который характеризуется объемом валовой дополнительной стоимости в расчете на душу населения и общей численностью населения.

Для комплексного исследования бюджетной системы Украины адаптирована методика анализа пропорциональности регионального распределения доходов и расходов местных бюджетов. На базе проведенного анализа выделены области, которые пользуются дотациями за счет валовой добавленной стоимости других областей, и области, которые определенную часть произведенной на их территории добавленной стоимости перечисляют в Госбюджет Украины для последующего перераспределения между областями-реципиентами.

Разработано методическое обеспечение анализа эффективности формирования доходов и использования расходов местных бюджетов Украины, дана количественная характеристика уровня их развития и организации.

На основе предложенной системы относительных статистических показателей, отображающих взаимосвязь процессов бюджетного менеджмента, разработана и использована система моделей анализа эффективности бюджетных отношений.

Осуществлена статистическая оценка эффективности структурной политики формирования доходов и использования расходов местных бюджетов;

адаптирована методология индексного анализа, которая позволяет статистически оценить влияние факторов разного порядка на эффективность бюджетного менеджмента на региональном уровне.

На основе проведенного статистического анализа причинно-следственных связей, зависимостей и закономерностей выявлены резервы повышения эффективности местного бюджетирования, разработаны рекомендации, реализация которых, по мнению автора, может способствовать повышению уровня сбалансированности государственной бюджетной политики на региональном уровне.

Ключевые слова: местные бюджеты, статистическое обеспечение управления, бюджетный менеджмент, концептуальная схема, доходы, расходы, бюджетная политика, сбалансированность, пропорциональность, эффективность.

ANNOTATION

Zakhozhay K.V. Statistical Support for Management of Ukrainian Local Budgets . – Manuscript.

Thesis for the Candidate of Economic Science Degree, Specialty 08.00.10 – Statistics. – SHEE "Vadym Getman Kyiv National Economic University", Kyiv, 2008.

The present dissertational research determines the methodological foundations of statistical support for the local budgeting system.

The developed conceptual schema of statistical informational and analytical support for managing the local budgets provides for improvement of the methodological bases needed to statistically analyze generation of the revenues and use of the expenditures of the local budgets of Ukraine; making overall evaluation of the efficiency of generation of the revenues and use of the expenditures of the local budgets; development of conclusions and recommendations aimed at increasing the equilibrium of the budgetary regional policy of the country.

The thesis lays down a groundwork for the system of statistical informational-and-analytical support for the local budgets and envisages means and ways of its perfection.

There was developed a system of statistical tabulations and headings of regional budgeting and a classification of types of budgetary activities. This represents a basis for performing statistical analyses of use of the budgetary funds at the macro and micro levels.

Key words: local budgets, statistical support for management, budget management, conceptual scheme, revenues, expenditures, budgetary policy, equilibrium, proportionality, effectiveness.